

Sygn. akt V CSK 85/11

WYROK
W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 22 marca 2012 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Antoni Górski (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Kazimierz Zawada

SSN Anna Owczarek

w sprawie z powództwa M.Ś.

przeciwko Skarbowi Państwa - Aresztowi Śledczemu w L. i in. , o odszkodowanie,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym

w Izbie Cywilnej w dniu 22 marca 2012 r.,

skargi kasacyjnej powoda od wyroku Sądu Apelacyjnego

z dnia 28 września 2010 r.,

**uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę Sądowi
Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o
kosztach postępowania kasacyjnego.**

Uzasadnienie

Wyrokiem z dnia 27 maja 2010 r. Sąd Okręgowy oddalił powództwo M. Ś. przeciwko Skarbowi Państwa – Aresztowi Śledczemu w L., w Z., Zakładowi Karnemu w W. i Zakładowi Karnemu w Wo. o odszkodowanie.

Sąd pierwszej instancji ustalił, że powód przebywał w Areszcie Śledczym w L. w roku 2007 i 2008, w Areszcie Śledczym w Z. G w roku 2008, w Zakładzie Karnym w W, w latach 2008 i 2009, natomiast w Zakładzie Karnym w Wo. w roku 2009 i przebywa do dnia dzisiejszego. Ustalono, że w

Zakładach Karnych występuje zjawisko przeludnienia toteż powód bywał umieszczany w celach, w których powierzchnia na jednego osadzonego wynosiła mniej niż 3 m². Powód w

Zakładzie Karnym w Wo. odbywał karę pozbawienia wolności w wieloosobowych celach. Każda cela wyposażona była w wydzielony kącik sanitarny, który był oddzielnym pomieszczeniem, zamykanym drzwiami. Skazani mieli możliwość korzystania z ciepłych kąpielii raz w tygodniu, otrzymywali środki higieny oraz środki chemiczne do utrzymania czystości. Zakład Karny w Wo. na bieżąco przekazuje Sądowi Okręgowemu informacje dotyczące przeludnienia w celach. Powód opierał swoje żądanie zadośćuczynienia na podstawie art. 23 k.c. i art. 24 k.c. oraz art. 448 k.c., twierdząc, że nie zapewniono mu odpowiednich warunków bytowych z powodu przebywania w przeludnionych celach. Sąd pierwszej instancji uznał za udowodniony fakt przebywania przez powoda w celach, które naruszają dyspozycję art. 110 k.k.w poprzez niezapewnienie skazanym powierzchni co najmniej 3m². Powód nie udowodnił, aby z tego powodu miał niezaspokojone potrzeby. Powód argumentował, że nie zapewniono mu odpowiedniej ilości leków, jednak twierdzenia swojego nie udowodnił. Sąd Okręgowy uznał, że powód oparł swoje roszczenie na ogólnikowych tezach o przeludnieniu celi więziennych, nie wskazując jednak jakie konkretne warunki przebywania w takich warunkach stanowiły naruszenie jego dóbr osobistych. W ocenie Sądu fakt, że jednostki penitencjarnie nie zapewniły powodowi odpowiednich warunków bytowych, nie oznacza że - przy uwzględnieniu całokształtu okoliczności faktycznych sprawy - zachodzą ustawowe przesłanki z art. 448 k.c. do przyznania mu zadośćuczynienia. Powód nie wykazał cierpień które uzasadniałyby zasądzenie na jego rzecz kwoty pieniężnej. W ocenie Sądu nie zostało wykazane, ażeby inni więźniowie przebywali

w lepszych warunkach od powoda, a tylko wobec niego stosowano tego rodzaju działania.

Sąd Apelacyjny nie uwzględnił apelacji powoda. Przyjął ustalenia oraz poglądy prawne Sądu pierwszej instancji za własne. Uznano, że apelacja powoda nie jest zasadna z uwagi na to, że wady orzeczenia na które się powołał w rzeczywistości nie istnieją, a inne zarzuty apelacji ograniczają się do polemiki z prawidłową oceną materiału dowodowego zgromadzonego przez Sąd Okręgowy. Wskazano, że powód w sporze o ochronę dóbr osobistych miał obowiązek wskazać w pozwie skonkretyzowane zachowanie pozwanego, które godziłoby w jego dobra osobiste. Podkreślono, że odpowiedzialność oparta na art. 448 k.c. w zw. z art. 23 k.c. wymaga od powoda udowodnienia, że określone działanie spowodowało uszczerbek w jego dobrach osobistych. Tych okoliczności powód nie wykazał. Nie udowodnił zaniedbań medycznych jakich miał doznać przy pozbawianiu wolności w ZK, ani faktu zgłaszania przez niego przełożonym o swoich problemach i doznaniu krzywdy. Wskazano, że sąd nie ma obowiązku zasądzenia zadośćuczynienia w każdym przypadku naruszenia dóbr osobistych. Decyzja o zasądzeniu zadośćuczynienia powinna zostać poprzedzona ustaleniem nasilenia złej woli naruszydźciela, celowości zastosowania tego środka, stopniem winy naruszenia, poczucia pokrzywdzenia poszkodowanego, a także określeniem rodzaju naruszonego dobra. Sąd uznał, że jednostki karne nie mają możliwości odmówienia przyjęcia do zakładu skazanego, a swoją gospodarkę finansową prowadzą w oparciu o Prawo budżetowe, toteż trudno mówić o złej woli w ich, jeżeli chodzi o zjawisko przeludnienia w nich. W związku z powyższym uznano, że uwzględnienie roszczenia powoda pozostawałoby w sprzeczności z powszechnym poczuciem sprawiedliwości, wobec czego oddalono apelację powoda.

Od powyższego wyroku powód złożył skargę kasacyjną, wnosząc o uchylenie wyroku w całości i przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania. Skarżący zarzucał naruszenie art. 23 i 24 k.c. w zw. z art. 110 § 2 k.k.w., art. 3 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności z 4.12.1950 r. (Dz. U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284 ze zm.) oraz art. 448 k.c. oraz art. 6 w zw. z art. 24 k.c. przez ich nie zastosowanie

do roszczenia powoda o zadośćuczynienie za naruszenie dóbr osobistych. Zarzucono także naruszenie art. 77 Konstytucji RP poprzez niezrealizowanie prawa do odszkodowania za niezgodne z prawem działania organu władzy publicznej, tj. administracji zakładu karnego. Podniesiono też naruszenie przepisów postępowania, które miało istotny wpływ na wynik sprawy, poprzez nieuwzględnienie apelacji powoda oraz nieuwzględnienie zarzutu naruszenia przez sąd pierwszej instancji art. 227 § 1 i 230 k.p.c. w zw. z art. 233 k.p.c. przez nie uznanie za przyznane faktów, dotyczących zaniedbań medycznych, co do których strona przeciwna nie wypowiedziała się, a także naruszenia art. 228 k.p.c. w zw. z art. 6 k.c. wskutek uznania, że fakt zaniedbań medycznych oraz naruszenia godności na skutek przebywania w celach niespełniających wymogu zapewnienia powierzchni 3 m² wymagał udowodnienia przez powoda.

W odpowiedzi na skargę powoda pozwany wniósł o odmowę przyjęcia skargi do rozpoznania, a w razie nieuwzględnienia powyższego wniosku o oddalenie skargi, a w każdym przypadku o zasądzenie od powoda na rzecz Skarbu Państwa - Prokuraturii Generalnej Skarbu Państwa - kosztów postępowania kasacyjnego według norm przepisanych.

Sąd Najwyższy zważył co następuje:

W orzecznictwie przeważa stanowisko, że dla oceny, czy warunki w jakich przebywają skazani w zakładach karnych mogą naruszać ich dobra osobiste, należy stosować podejście kumulatywne. Oznacza to, że trzeba uwzględniać nie tylko czas przebywania w przeludnionych celach, ale także konkretnie panujące tam warunki, wiek, stan zdrowia, a także płeć. Jeżeli jednak warunki te były szczególnie trudne, a skazany przebywał w nich dłużej niż tylko epizodycznie, sam taki pobyt może być wystarczającą przesłanką stwierdzenia naruszenia jego dóbr osobistych (por. wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 26 maja 2008 r., SK 25/07, OTK - A 2008, nr 4, poz. 62, czy uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 18 października 2011 r., III CZP 25/11, Bil. SN 2001 r. nr 10, s. 6 i powołane w tych orzeczeniach inne judykaty, w tym wyroki Europejskiego Trybunału Praw Człowieka). W polskim systemie penitencjarnym ustalono, że minimalna norma powierzchni na osobę pozbawioną wolności wynosi 3m².

W poprzednim stanie prawnym możliwość odstępstwa od tej normy przewidziano w art. 248 § 1 k.k.w. Przepis ten stanowił, że w szczególnie uzasadnionych przypadkach dyrektor zakładu karnego lub aresztu śledczego może umieścić osadzonych, na czas określony, w warunkach, w których powierzchnia w celi na jedną osobę wynosi mniej niż 3m². Przepis ten, jako nieprecyzyjny i dający zbyt duże uprawnienia dyrektorowi zakładu poprawczego, został uznany za niekonstytucyjny powołanym wyrokiem Trybunału Konstytucyjnego w sprawie SK 25/07, przy czym Trybunał odroczył utratę mocy obowiązującej tego przepisu na 18 miesięcy, tj. do 6 grudnia 2009 r. Z tym dniem weszła w życie nowelizacja art. 110 k.k.w., wprowadzona przez art. 1 pkt 1 ustawy z dnia 9 października 2009 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny wykonawczy (Dz. U. Nr 190, poz. 1475). Ustawą tą uchylono też art. 248 k.k.w. Najważniejsze postanowienia obowiązującego obecnie art. 110 k.k.w. z punktu widzenia rozpoznawanej sprawy są następujące:

§ 1. Skazanego osadza się w celi mieszkalnej wieloosobowej lub jednoosobowej.

§ 2. Powierzchnia w celi mieszkalnej, przypadająca na skazanego, wynosi nie mniej niż 3 m². Cele wyposaża się w odpowiedni sprzęt kwaterunkowy zapewniający skazanemu osobne miejsce do spania, odpowiednie warunki higieny, dostateczny dopływ powietrza i odpowiednią do pory roku temperaturę, według norm określonych dla pomieszczeń mieszkalnych, a także oświetlenie odpowiednie do czytania i wykonywania pracy.

§ 2a. Dyrektor zakładu karnego lub aresztu śledczego może umieścić skazanego na czas określony, nie dłuższy niż 90 dni, w warunkach, o których mowa w § 2 zdanie drugie, w celi mieszkalnej, w której powierzchnia przypadająca na skazanego wynosi poniżej 3 m², nie mniej jednak niż 2 m², w razie:

1) wprowadzenia stanu wojennego, wyjątkowego lub klęski żywiołowej, lub w czasie ich obowiązywania,

2) ogłoszenia na terenie położenia zakładu karnego lub aresztu śledczego stanu zagrożenia epidemiologicznego lub stanu epidemii albo wystąpienia

w zakładzie karnym lub areszcie śledczym stanu zagrożenia epidemiologicznego lub stanu epidemii

- uwzględniając stopień zagrożenia dla życia i zdrowia;

3) konieczności zapobieżenia wystąpieniu innego zdarzenia stanowiącego bezpośrednio zagrożenie dla bezpieczeństwa skazanego albo bezpieczeństwa zakładu karnego lub aresztu śledczego albo zapobieżenia skutkom takiego zdarzenia.

Stosownie do § 2b tego przepisu, we wskazanych w nim wypadkach, dyrektor zakładu karnego lub aresztu śledczego może umieścić skazanego na czas określony, nie dłuższy niż 14 dni, w warunkach, o których mowa w § 2 zdanie drugie, w celi mieszkalnej, w której powierzchnia przypadająca na skazanego wynosi poniżej 3 m², nie mniej jednak niż 2 m², jeżeli zachodzi konieczność natychmiastowego umieszczenia w zakładzie karnym lub areszcie śledczym nieposiadającym wolnych miejsc w celach mieszkalnych. Zgodnie zaś z § 2c, okres, o którym mowa w § 2b, może być przedłużony tylko za zgodą sędziego penitencjarnego. Łączny okres umieszczenia skazanego w warunkach określonych w § 2b nie może przekroczyć 28 dni.

Z przedstawionych regulacji, dotyczących minimalnej normy powierzchni celi mieszkalnej przypadającej na skazanego, obowiązujących przed i po nowelizacji wynika, że obecny stan prawny w tym względzie jest o wiele bardziej rygorystyczny od poprzedniego. Wprawdzie wielkość normy w obu okresach jest taka sama (3m² na osobę), ale możliwość odstępstwa od niej jest obecnie bardzo ograniczona zarówno czasowo, jak i w zakresie przyczyn, które mogą ją usprawiedliwiać. Zmiana ta jest na tyle istotna, że uzasadnia potraktowanie daty 6 grudnia 2009 r., tj. wejścia w życie ustawy nowelizującej art. 110 k.k.w. jako cezury czasowej, od której należy zmienić podejście do oceny kwestii przeludnienia w polskich zakładach karnych. Wprawdzie każdy przypadek trzeba rozpatrywać indywidualnie, ale jako zasadę można przyjąć, że jeżeli obecnie doszło - z uchybieniem art. 110 § 2 k.k.w. - do naruszenia dopuszczalnej ustawowo normy powierzchniowej na jednego skazanego, to tym samym mogło to doprowadzić w sposób samoistny do naruszenia jego dóbr osobistych. W takim zaś razie - co do zasady - nie ma teraz

konieczności wykazywania innych czynników, które uwzględniane dopiero kumulatywnie z faktem przebywania w celi o powierzchni poniżej 3m² w okresie jednorazowo ponad 14 dni, a łącznie ponad 28 dni dawały by skazanemu podstawę do wystąpienia z roszczeniem o ochronę dóbr osobistych. W niniejszej sprawie ma to istotne znaczenie, gdyż - wbrew zarzutom skargi kasacyjnej – prawidłowe jest ustalenie, że powód nie wykazał, iż przebywanie w celach przeludnionych łączyło się z dodatkowymi uciążliwościami, w szczególności z niewłaściwą opieką lekarską nad nim. Wnioskowanie przez niego w skardze kasacyjnej o zastosowanie w tej mierze domniemania faktycznego na korzyść jego twierdzeń, albo milczącego przyznania przez stronę pozwana tego faktu jest prawnie nieusprawiedliwione (art. 6 k.c.). Oznacza to, że ponownego, bardziej wnikliwego rozpoznania przez Sąd Apelacyjny wymaga zbadanie warunków przebywania przez powoda w Zakładzie karnym, w okresie od dnia 6 grudnia 2009 r. Pozwoli to na dokonanie na tej podstawie oceny, czy w tym czasie nie doszło do uchybień w zakresie dopuszczalnych warunków osadzenia skazanego, które mogłyby doprowadzić do naruszenia jego dóbr osobistych. Dlatego na podstawie art. 398¹⁵ w zw. z art. 108 § 2 k.p.c. orzeczono jak w sentencji.